

เมืองแตก...สาเหตกรไม่ขาด: การศึกษาเชิงคุณภาพถึงกลยุทธการรอดพ้นจากภาวะวิกฤตของ ครอบครัวผ่านการสืบทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมของชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย

จู อี เตียม ปินท์ พย.ม.* บุศรีนทร์ พัดวัง ปส.ด**

สุปราณี สิกธิกานต์ ปส.ด*** คารุณี จงอุดมการณ์ ปส.ด****

บทคัดย่อ

สังคมปัจจุบันมีความซับซ้อนและยุ่งยากให้สมาชิกครอบครัวต้องแบกรับภาระกิจ เพื่อเติมเต็มในทุกบทบาทและหน้าที่ ส่งผลต่อสถาบันครอบครัวเกิดความอ่อนแอเปราะบางจนเกิดวิกฤตของครอบครัวและสังคม

การศึกษาเชิงคุณภาพแบบชาติพันธุ์วรรณานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสบการณ์และกลยุทธ์ในการรับมือต่อภาวะวิกฤตทางชนชาติในสังคมที่เผชิญของครอบครัวเวียดนามอพยพในจังหวัดนครพนม เก็บข้อมูลโดยการทบทวนเอกสาร การสังเกตในชุมชน สัมภาษณ์เชิงลึก และการบันทึกภาคสนาม ผู้ให้ข้อมูลเป็นสมาชิกครอบครัวเวียดนามอพยพและเพื่อนสนิทรวม 20 คน ในชุมชนชาวเวียดนามแห่งหนึ่งในจังหวัดนครพนม

พบข้อมูลที่สะท้อนวิถีการเผชิญปัญหาวิกฤตโดยยึดมั่นในจิตวิญญาณทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวเวียดนาม แก่นความคิดที่ได้จากการวิเคราะห์เนื้อหา คือ “สร้างสิ่งยึดมั่น” ทั้งรูปธรรม และ นามธรรม ดังนี้ 1) การสร้างศาลเจ้าบูชาในหมู่บ้าน 2) การตั้งหิ้งบูชาบรรพบุรุษและการเชิดชูวีรบุรุษโฮจิมินห์ ข้อค้นพบนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนการดูแลครอบครัวที่ต้องเผชิญภาวะวิกฤตและออกแบบโปรแกรมเพื่อช่วยให้สมาชิกครอบครัวที่เป็นผู้รับบริการมีพลังจิตและมีการรับรู้ทางบวก อาจเป็นประโยชน์และเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการส่งเสริมให้ครอบครัวบรรเทาและผ่านพ้นภาวะวิกฤตนั้นได้

คำสำคัญ กลยุทธการรอดพ้น การศึกษาเชิงคุณภาพแบบชาติพันธุ์วรรณา การสืบทอดคุณค่าทางวัฒนธรรม ครอบครัวในภาวะวิกฤต ชาวเวียดนามอพยพ

วันที่รับบทความ 12 เมษายน 2565 วันที่แก้ไขบทความเสร็จ 27 พฤษภาคม 2565 วันที่ตอบรับบทความ 30 พฤษภาคม 2565

*อาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์และเภสัชศาสตร์แห่งเว ประเทศเวียดนาม

**อาจารย์ วิทยาลัยบรมราชชนนี นครลำปาง

***อาจารย์ วิทยาลัยบรมราชชนนี มหาวิทยาลัยนครพนม ผู้จัดทำบทความต้นฉบับ อีเมล supranee_tox2511@hotmail.com

****ศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

The city is defeated, people still connected: A qualitative study on family crisis survival strategies through sharing cultural values among Vietnamese immigrants in Thailand

Vo Thi Diem Binh M.S.N.* Budsarin Padwand Ph.D.**
Supranee Sittikan Ph.D.*** Darunee Jongudomkarn Ph.D.****

Abstract

Today's society is complex and difficult for family members to bear all demanded tasks, roles, and functions. Thus, family institutions become weak and vulnerable, leading to be crisis of family and society. Therefore, the objectives of this focused ethnographical qualitative study were to explore the experiences and strategies used among the Vietnamese immigrants in Nakhon Phanom Province Thailand to cope with crisis of racism in society. Data collection was carried out based on the following means: literature reviews, community observations, in-depth interviews, and fieldnotes. Key informants were 20 family members of Vietnamese immigrants staying in a Vietnamese community in Nakhon Phanom Province, and their close friends living in the province.

Results revealed that the Vietnamese immigrant families coped with crisis problems by holding on original cultural spirits of Vietnamese. The theme of content analysis was "building center of mind", both concrete and abstract ways, as follows: 1) building a shrine to worship in the village, and 2) setting up a shelf to worship ancestors and glorifying the hero of Ho Chi Minh. These findings can be applied in planning for provision of care for families in crisis and designing programs to empower family members, assist them to have positive perception. It may be helpful and an alternative way to encourage families to alleviate and get through the crisis.

keywords: survival strategies; focused ethnographical qualitative study; sharing cultural values; family in crisis; Vietnamese immigrants

Received 7 April 2022 Revised 27 May 2022 Accepted 30 May 2022

*Lecturer, Faculty of Nursing, Hue University of Medicine and Pharmacy, Vietnam

**Lecturer, Boromarajonanu College of Nursing, Nakhon Lampang

***Lecturer, Boromarajonanu College of Nursing, Nakhon Phanom University, Corresponding,

Email: supranee_tox2511@hotmail.com

****Professor, Faculty of Nursing, Khon Kaen University

บทนำ

“บ้านใหม่ของเรามีส่วนชาเขียว บนถนน เคี้ยวจดตรงทางยาว สืบสาวมาหลายชั้นบรรพบุรุษ ทั้งปู่ตาอาพ่อต่อสู้อยู่แผ่นดินถิ่นเวียดนามเพื่อลูกหลาน เธอคนรุ่นใหม่จำใส่ใจให้ตามรอย คอยสืบทอดสวดสาน สร้างวัฒนธรรม...”

ข้างต้นเป็นบางส่วนของเนื้อหาบทเพลง ประจำหมู่บ้านที่แปลมาจากภาษาเวียดนามโดยผู้ให้ ข้อมูลของคนในหมู่บ้านของชาวเวียดนามอพยพที่ ครั้งหนึ่งในอดีตได้รับความกดดันมากมายจากนโยบาย รัฐและสังคมรอบด้านที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาวะ สงครามเย็นที่มีประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำในการ ต่อต้านประเทศคอมมิวนิสต์ จากภาวะกดดันและ วาทกรรมต่างๆ ที่เกิดจากการประดิษฐ์สร้างในการ สื่อสารนำไปสู่การเกิดวิกฤตทางสังคมที่ถาโถมไปยัง ครอบครัวและสังคมชาวเวียดนามอพยพทั่วประเทศ เช่น การเรียกเชิงดูถูกว่า “แกว” การตีตราว่าเป็นพวก “ซี้ล็กมักได้” และเกิดคำแสลงที่มักใช้กันในจังหวัด ถึงพฤติกรรมเอาเปรียบผู้อื่นว่า “ค้อมาป่านแกวแท้ (ทำไมเอาเปรียบจัง)” ดังคำบอกเล่าของผู้สูงอายุจาก ครอบครัวเชื้อสายจีนในนครพนมที่เล่ารำลึกความทรง จจำว่า “ตอนเด็กๆ ผู้ใหญ่ห้ามไม่ให้ไปเล่นกับพวกลูก แกว มันซี้ล็กมักได้...แต่กะ...อย่า (ไม่ทำตาม) กะบ่ เชื่อดอกหว่า เล่นกะหมู่แกว ผูกเสี่ยวเกี้ยวแกว แกวนี่ เว้าแกวได้หมด....อันแอมอันเดือก...(หัวเราะ)” (นาง แอลเค 72 ปี เชื้อชาติจีนในเมืองนครพนม) ข้อมูลอีกด้านจากผู้ให้ข้อมูลหญิงเกิดที่บ้านนาจอก อายุ 45 ปี ซึ่งปัจจุบันเป็นเจ้าของธุรกิจจังหวัดเล่าว่า “ตอนเป็นเด็กน้อยบ่ค่อยมีหมู่เป็นคนไทย ไปใส่กะ บักล้าบอไผ่ว่าเป็นลูกญวน ย่านหมู่ซัง” ส่วนผู้ให้ ข้อมูลชายเกิดที่บ้านนาจอกอายุ 54 ปี ปัจจุบันทำ ร้านเสริมสวยเล่าให้ฟังว่า “ตอนเป็นเด็กได้เรียน แคชั้นมอดันเรียนหนังสือต่อไม่ได้เพราะเป็นลูกต่างตัว ไม่มีบัตร เพิ่งจะได้สัญชาติไทยตอนนายกขวลิตแต่ก็ มาเรียนตอนโตจนจบปริญญาตรีเลยละ” จากคำบอก เล่าจะมองเห็นการตีตรา และการถูกจำกัดสิทธิ์ที่ชาว

เวียดนามอพยพได้รับจากสังคมในอดีต

เมื่อสังคมเปลี่ยนไป หมดยุคสงครามเย็น เวียดนามสามารถรวมประเทศทางภาคเหนือและภาค ใต้ให้เป็นประเทศเดียวภายใต้การนำและขับเคลื่อนโดย ท่านประธานาธิบดีโฮจิมินห์ซึ่งครั้งหนึ่งเคยลี้ภัยและ เคลื่อนไหวเพื่อกอบกู้ประเทศเวียดนามที่ชุมชนแห่ง นี้และปัจจุบันเวียดนามเป็นประเทศกำลังพัฒนาที่มี ศักยภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมสูง นโยบาย รัฐบาลไทยในสมัยท่านนายชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อ พ.ศ. 2531 “เปลี่ยนสนามรบให้กลายเป็นสนามการ คำ” รัฐบาลทั้งสองประเทศต่างมีการร่วมมือการทำงาน คำ และปัจจุบันรัฐบาลไทยและเวียดนามได้ร่วมกัน คำชายและได้ก่อตั้งหมู่บ้านมิตรภาพไทย-เวียดนามที่ บ้านนาจอกและพิพิธภัณฑสถานโฮจิมินห์เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์¹

ในฐานะที่ครอบครัวชาวเวียดนามอพยพ หรือ เวียดนามเกี้ยวเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ขับเคลื่อน เป็นพลวัตรในสังคมไทย คณะผู้วิจัยซึ่งเป็นบุคลากร สุขภาพให้ความสำคัญของครอบครัวทุกกลุ่มในเชิง ภาวะสุขภาพตามนโยบายองค์การอนามัยโลกในเดือน พฤศจิกายน ปี พ.ศ. 2529 ที่เมืองออตตาวา ประเทศ แคนาดาจนมีคำประกาศที่เรียกว่า “Ottawa charter”² ที่ได้กำหนดกลยุทธ์สำคัญในการสร้างเสริมสุขภาพ จึงสนใจศึกษาถึงประสบการณ์การสร้างเสริมสุขภาพ ของครอบครัวอันเป็นหน่วยย่อยในชุมชน และการ มีส่วนร่วมของสาธารณะ ให้ความสำคัญของปัจจัย ทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ลดความไม่เท่าเทียมและ ยุติธรรมในการให้บริการสาธารณะต่างๆ เป็นต้น

สำหรับประวัติการก่อตั้งบ้านนาจอก มี ข้อเขียนของชานาจอก³ ระบุว่าผู้ที่เป็นคนละผู้นำในการ จัดตั้งหมู่บ้านคือท่านผู้ใหญ่บ้านคนแรกของบ้านนาจอก รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหมื่นมนัสประสา (เล เกี้ยว เพื่อง) ซึ่งเป็นต้นนามสกุล “ประชากุล” ร่วมกับท่านอื่นๆ เช่น นายเทียด ต้นตระกูล “วรหาญ” ซึ่งเป็นปู่ของลุงเตียวเจ้าของที่ดินที่ตั้งของบ้านโฮจิมินห์ ตามการบันทึกประวัติท่านหมื่นมนัสประสาเป็นชาว

เวียดนามเกิดเมื่อ พ.ศ. 2387 ที่ภาคกลางของประเทศ เวียดนามในครอบครัวที่สืบทอดวิชาการทำพิธีกรรม เช่น ไหว้ หรือ “เทียกุง” จึงได้รับการถ่ายทอดวิชา เทียกุงจากผู้เป็นบิดา และได้ตั้งศาลเจ้าด้ายเวือง ซึ่งเป็นนักรบทหารเอกที่ปกป้องเวียดนามจากการ ยึดครองของมองโกลในยุคโบราณ นอกจากนี้หมู่บ้าน ยังมีป้ายคำสอนของท่านโฮจิมินห์ มีเพลงประจำ หมู่บ้าน ซึ่งครั้งหนึ่งในยุคที่มีการปราบปราม คอมมิวนิสต์ คนไทยเชื้อสายเวียดนามเหล่านี้ต่างทำ กิจกรรมแบบหลบซ่อน อย่างไรก็ตาม ในครอบครัว ต่างมีการบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับแผ่นดินพ่อกา รุ่นสู่รุ่นรวมถึงเหตุผลของการหนีภัยสงครามและการกดขี่ ต่าง ๆ จนต้องกลายเป็นคนเวียดนามพลัดถิ่นในไทย หรือ เรียกว่า “เวียดนามไทย”⁴

ภายใต้ความกดดันของการต่อสู้ระหว่างสอง ขั้วโลกเสรีนิยมกับประเทศสังคมนิยม-คอมมิวนิสต์ ของประเทศมหาอำนาจในสงครามเย็น ซึ่งชาว เวียดนามเหนือเรียกว่า “สงครามอเมริกา” โดยเฉพาะ ช่วง “วันเสียงปืนแตก 7 สิงหาคม 2508”⁵ ที่เกิดการ สู้รบกันระหว่างกองทัพไทยและพรรคคอมมิวนิสต์ แห่งประเทศไทยครั้งแรกในนครพนม ชาวเวียดนาม อพยพได้รับความกดดันอย่างมากจากสังคมในประเทศ ตามเอกสาร (แผนภูมิที่ 1) ที่ผู้เขียนสรุปจากการ ทบทวนวรรณกรรมทางประวัติศาสตร์และมาตรการ ทางกฎหมายชัดเจนที่อยู่ของชาวเวียดนามอพยพ

ซึ่งถูกมองว่าให้การสนับสนุนการต่อสู้ของกลุ่มกำลัง เวียดนามภายใต้การชี้นำของพรรคคอมมิวนิสต์ใน ประเทศเวียดนาม และกำหนดให้ชาวญวนอพยพอาศัย ได้ภายใน 5 จังหวัดเท่านั้น คือ หนองคาย สกลนคร นครพนม อุบลราชธานี และ ปรังจันบุรี⁶

จึงเป็นที่มาของความสนใจในครอบครัวชาว เวียดนามอพยพเหล่านี้ในฐานะสมาชิกหนึ่งของสังคม ไทย และต้องเผชิญกับภาวะวิกฤตครั้งแล้วครั้งเล่า รุ่น แล้วรุ่นเล่า แต่ครอบครัวสามารถยืนหยัด ดำรงชาติพันธุ์ ได้อย่างงดงามบนผืนแผ่นดินโพ้นทะเลห่างไกลจาก แผ่นดินพ่อด้วยอัตลักษณ์เป็นที่ประจักษ์ในสังคมถึง ความอดทน มุมนานะ ประยุกต์ใช้สิ่งดี ๆ ที่เกิดประโยชน์ ต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชนของตนเองได้อย่างไร? โดยมีแนวคำถามในการศึกษาเชิงคุณภาพว่า “เท่าที่ จำได้พ่อแม่ปู่ย่าตายายหรือผู้ใหญ่ในหมู่บ้านมีคำสั่ง สอนที่คิดว่าเป็นสิ่งดีและช่วยให้ลูกหลานผ่านความยาก ลำบากมาได้ ท่านสอนอย่างไรบ้าง หรือให้ทำอะไร ที่เราทำตาม แล้วเราได้ถ่ายทอดบอกเล่าให้ลูกหลานฟัง ต่อไหม ทำไมและเล่าว่าอย่างไร?” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประสบการณ์หรือกลยุทธ์ในการรับมือต่อ ภาวะวิกฤตทางชนชาติในสังคมที่เผชิญของครอบครัว เวียดนามอพยพในจังหวัดนครพนมโดยศึกษาใน ชุมชนบ้านนาจอกวีเคราะห์ร่วมกับเอกสารบันทึกทาง ประวัติศาสตร์ซึ่งย้อนหลังหลายสิบปี

ประมวลเหตุการณ์สำคัญของชาวเวียดนามในประเทศไทย

แผนภูมิที่ 1 สรุปประมวลเหตุการณ์สำคัญของเวียดนามอพยพในประเทศไทย

ทั้งนี้ ความหมายของคำว่า “ภาวะวิกฤตของครอบครัว” หมายถึง เหตุการณ์ที่ร้ายแรงในชีวิตครอบครัวหรือบุคคลในครอบครัว ซึ่งเป็นผลทำให้ทำลายความสามารถในการทำหน้าที่ครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพที่ครอบครัวต้องเผชิญหรือรับมือ (coping) กับเหตุการณ์ร้ายแรงนั้นๆ โดยสาเหตุของภาวะวิกฤตของครอบครัวชาวเวียดนามนี้เกิดจากการที่ต้องเผชิญกับเหตุการณ์ร้ายแรงกดดันซ้ำแล้วซ้ำเล่า เช่น การเสียชีวิตของคู่สมรส หรือคนในครอบครัว คนในครอบครัวถูกจับกุม การเปลี่ยนแปลงที่อยู่ถิ่นฐาน การถูกจำกัดสิทธิ การไม่ได้รับความเป็นธรรม การถูกสังคมตีตรา ล้อเลียน เป็นต้น⁷

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาเชิงคุณภาพแบบชาติพันธุ์วรรณนาที่มุ่งเน้นศึกษาประเด็นเฉพาะซึ่งเป็นการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมที่เฉพาะเจาะจงตามที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน⁸ เก็บข้อมูลในช่วงเดือน กันยายน 2561-พฤศจิกายน 2561 ผ่านการพิจารณารับรองจริยธรรมด้านการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (HE632154) ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลในพื้นที่นำร่องก่อนการเข้าพื้นที่วิจัยในประเทศเวียดนาม⁹ ของผู้เขียนคนหนึ่ง ในการเข้าไปศึกษาในชุมชนบ้านนาจอก ตำบลหนองญาติ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม คณะผู้วิจัยได้ประสานงานผ่านสมาคมมิตรภาพไทย-เวียดนาม และได้ประสานงานกับบุคลากรสุขภาพจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองญาติที่รับผิดชอบพื้นที่โดยเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลหลักตามคุณสมบัติเบื้องต้นที่กำหนดไว้คือเป็นผู้สูงอายุชาวเวียดนามที่อาศัยในชุมชนเป้าหมายและผู้เกี่ยวข้องจนข้อมูลล้นตัว รวม 20 คน โดยทีมวิจัยได้ทบทวนเอกสารและเข้าไปใช้ชีวิตในชุมชนเพื่อสังเกตวิถีชีวิตชุมชน สัมภาษณ์เชิงลึก และบันทึกภาคสนาม สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก มีเกณฑ์การคัดเลือก (inclusion criteria) ดังนี้ 1) สามารถฟังและสื่อสารด้วยภาษาเวียดนามและภาษาไทยได้ เข้าใจ 2) การมองเห็นและการได้ยินปกติ

3) รับทราบรายละเอียดของการวิจัยและยินดียินยอมเข้าร่วมการวิจัย ส่วนเกณฑ์การคัดออก (Exclusion criteria) คือ มีอาการทางจิตหรืออยู่ในช่วงรักษาด้วยยาจิตเวช เก็บข้อมูลจนกระทั่งข้อมูลล้นตัว^{10,11} รวมถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับครอบครัวในหมู่บ้านนาจอกได้แก่ กำนันผู้ใหญ่ อาสาสมัครสาธารณสุข เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองญาติ

สัมภาษณ์โดยคณะผู้วิจัยสำหรับผู้ให้ข้อมูลพูดภาษาไทยหรืออีสาน และสัมภาษณ์โดยผู้วิจัยคนที่ 1 สำหรับผู้สูงวัยที่พูดภาษาเวียดนามโดยคณะผู้วิจัยทุกคนผ่านการศึกษาเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพในหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิตนานาชาติและหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น ส่วนเครื่องมือที่เป็นแนวทางการสัมภาษณ์และแนวทางการสังเกตได้จัดเตรียมไว้จากการทบทวนวรรณกรรมให้สอดคล้องกับคำถามการวิจัยและผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาไทย-เวียดนาม-อังกฤษในพื้นที่จำนวน 3 คนตรวจสอบความเหมาะสมด้านภาษาการแปลกลับเป็นสามภาษาที่คงความหมายเหมือนกันและด้านเนื้อหา ใช้เวลาในการสัมภาษณ์แต่ละครั้งนาน 30-40 นาที มีการบันทึกเสียงทุกครั้งโดยขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนการบันทึก

ความเชื่อถือได้และการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้ผ่านการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้หลักการตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) จากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน (data triangulation) ตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากหลากหลายวิธีการ (methodological triangulation) ตรวจสอบความสอดคล้องของการตีความกับผู้ให้ข้อมูล (member checking) และตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและกระบวนการวิจัยกับทีมวิจัยซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์การทำวิจัยเชิงคุณภาพ (debriefing)¹⁰⁻¹³ และมีความรอบรู้ในบริบทสังคมในพื้นที่ สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลนำข้อมูลที่บันทึกได้แปลจากภาษาไทยหรือเวียดนามเป็นภาษาอังกฤษซึ่งตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องของการแปลโดยทีมนักศึกษาจากชมรมนักศึกษา

เวียดนามในมหาวิทยาลัยขอนแก่น 2 คน ร่วมวิเคราะห์ข้อมูลโดยคณะที่มวิจัยที่ร่วมกันศึกษาในการสำรวจผู้ให้ข้อมูล อ่านข้อมูลหลายครั้ง จัดกลุ่มความหมาย แล้วจัดกลุ่มข้อความเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาตามขั้นตอนของการวิจัยเชิงคุณภาพแบบชาติพันธุ์วรรณาที่ศึกษาในประเด็นเฉพาะ^{8,10-13}

ผลการวิจัย

แนวคำถามที่นำมาสู่การนำเสนอบทความครั้งนี้เป็นแนวคำถามด้านวิถีชีวิตและการปรับตัวของครอบครัวในชีวิตประจำวัน พบข้อมูลที่สะท้อนถึงการยึดมั่นในวิถีวัฒนธรรมของครอบครัวชาวเวียดนามอพยพร่วมกับการศึกษาเอกสารเชิงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

บริบทที่ศึกษา

ภาพของการเดินทางเข้าถึงหมู่บ้านที่ศึกษาพบสิ่งที่ประทับใจ คือ ความสะอาดของถนน บ้านเรือนสิ่งแวดล้อมรอบๆ สัมผัสได้ถึงความร้อนชื้นของต้นไม้ มีหนองน้ำขนาดใหญ่ชื่อว่า “หนองญาติ” เป็นแอ่งน้ำธรรมชาติ ชุมชนที่ศึกษา คือ ชุมชนบ้านนาจอก ตำบลหนองญาติ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ซึ่งได้รับการจัดตั้ง พ.ศ. 2439 ส่วนการสร้างศาลเจ้าพ่อตายเวียงสร้างใน พ.ศ. 2441³ และข้อมูลทางประวัติศาสตร์ระบุว่ามีการอพยพของคนเวียดนามเข้ามาในประเทศไทยรุ่นแรก ตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ และใน พ.ศ. 2420 สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งผู้อพยพหนีการปกครองของฝรั่งเศสและความเป็นอยู่ที่แร้นแค้นลำบากในเวียดนาม เวียดนามรุ่นแรกเป็นผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน มีนามสกุลไทย มีลูกหลานสืบสกุลและมีสัญชาติไทยหลายนามสกุล และบางคนขอใช้นามสกุลร่วมซึ่งอาจไม่ใช่ญาติโดยสายเลือด ข้อมูลคำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนระบุว่า การอพยพครั้งใหญ่เป็นช่วงถูกฝรั่งเศสโจมตีโดยอพยพมาทางประเทศลาว เช่น ที่เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน ตรงข้ามนครพนมซึ่งเป็นส่วนแคบที่สุดของแม่น้ำโขง แล้วทะลักเข้ามาในประเทศไทยในวันที่ฝรั่งเศสล้อมชุมชนญวนที่ท่าแขก

หรือเรียกว่าวัน “ท่าแขกแตก” และมีการกระจายไปในพื้นที่ในจังหวัดต่างๆ ที่มีชายแดนติดประเทศลาวครั้งนี้มีจำนวนประมาณ 48,000 คน¹⁴ และต่อมาอยู่ภายใต้ความกดดันของการต่อสู้ระหว่างสองขั้วโลกเสรีนิยมกับประเทศสังคมนิยม-คอมมิวนิสต์ในสงครามเย็น⁴

ด้านการทำมาหากิน คนในหมู่บ้านได้รับการจัดสรรที่ดินทำการเกษตรบ้านละ 1-3 ไร่ โดยพืชที่นิยมปลูก คือ ชา ยาเส้น หมาก พืชผักสวนครัวเพื่อบริโภคในครัวเรือนและจำหน่ายด้วยโดยเฉพาะผลผลิตการเกษตรที่ขึ้นชื่อของหมู่บ้านนี้คือ “ชาอัสสัม” ซึ่งมีชื่อเพี้ยนมาจากภาษาเวียดนามว่า “แจ้แซ้ง” ทุกส่วนของชาดื่มได้หมดทั้ง กิ่ง ใบ แก่ ใบอ่อน ดอกชา สามารถดื่มทำเป็นชาได้ มีความทรงจำของผู้ให้ข้อมูลในชุมชนที่ระบุว่า “...นึกถึงปู่ตายายที่นั่นอยู่บนโต๊ะมีกาน้ำชาเคียงคู่เสมอ ยามใดที่มีแขกมาที่บ้านน้ำชาจะถูกจัดเตรียมไว้ต้อนรับ เช่นเดียวกันกับในงานศพ งานบุญ หรือพิธีกรรมต่างๆ เป็นความนิยมปฏิบัติของบรรพบุรุษ...” (นางทีที่เอ็น 84 ปี)

วิถีทางชาติพันธุ์: ภาพปัจจุบันและความทรงจำในอดีต

เมื่อสอบถามถึงชีวิตในปัจจุบันของผู้สูงอายุแห่งบ้านนาจอก ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า ชีวิตปัจจุบันมีความสุขตามอัตภาพเพราะปัจจุบันประชาชนชาวเวียดนามได้รับการยอมรับในฐานะพลเมืองไทยกลุ่มหนึ่ง ไม่ได้ถูกกีดกันเหมือนเมื่อคราวช่วงสงครามเย็น รัฐบาลไทยไม่มีความหวาดระแวงชาวเวียดนามเกี่ยวเหมือนอดีตเราต่าง “หาอยู่หากิน” ตามสภาพความสามารถที่ทำได้ได้รับสิทธิความคุ้มครองทางสุขภาพได้สิทธิบัตรทอง ได้เบี้ยผู้สูงอายุ และอื่นๆ ที่เป็นสวัสดิการที่คนไทยได้รับเช่นกัน แต่ถ้าถามถึงความรู้สึกอันใจ กลุ่มที่มีลูกหลานพักอาศัยอยู่ด้วยหรืออยู่ใกล้กัน ระบุว่ามีความอุ่นใจมากกว่ากลุ่มที่ลูกหลานไปทำงานที่อื่นนอกหมู่บ้าน ดังนี้

“...ตอนนี้ ชีวิตผ่านมามากแล้ว มีความสุขดีลูกเต้าก็อยู่ด้วย เขาดูแลเราดี” (นางอี 77 ปี)

แต่บางคนระบุว่ายังไม่เรียกว่าสุข เพราะลูกหลานอยู่ที่อื่น คิดถึงพวกเขา เขาทำงานไกลระบุว่า “...ยายกลัวว่านอนตายมีใครรู้ อยากให้ถึงวันเต็ด (ตรุษญวนหรือปีใหม่ญวน) ไวไวเพราะลูกหลานกลับมาเยี่ยม...” (นาง ดีดี 65 ปี) ทุกคนต่างเฝ้ารอเทศกาลวันเต็ดหรือวันขึ้นปีใหม่ที่สมาชิกครอบครัวต่างกลับบ้านมาเยี่ยมมบุญการี ได้เฉลิมฉลองร่วมกัน

“ช่วงนี้ตาไม่ค่อยสบายใจเพราะหลานที่อยู่เวียดนามมรณมอเตอไรซ์คัลล์ เจ็บเยอะนะ...” (นาย วิจิ 72 ปี)

“ตอนนี้ตาอยู่บ้านคนเดียว ยายตายหนีจากแล้ว บ้านลูกชายอยู่ติดกันนี้ แต่เวลากลางคืนก็กลัวว่าเจ็บป่วย เรียกไม่มีใครตื่นนะ” (นาย แอลเอฟ 74 ปี)

“ชีวิตก็ถือว่าดีนะ ลูกส่งเงิน ยังได้จากรัฐด้วย เป็นโรคความดัน หมอให้ลดหวาน มัน เค็ม แต่ก็กินตามสมควรนะ ทำเท่าที่ได้เพราะตาก็แก่พอตายแล้วละ” (นาย วิชี 79 ปี)

เมื่อถามถึงสิ่งที่ช่วยให้ครอบครัวชาวเวียดนามหรือเวียดนามอพยพแห่งนี้จากสามารถผ่านภาวะวิกฤตหรือความยากลำบากในช่วงถูกสังคมนภายนอกกดดันครั้งแล้วครั้งเล่าตามการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูล คิดว่าคืออะไรบ้าง และทำไมจึงคิดเช่นนั้น? ทั้ง “องหงอย (Ông ngoai - ตา) และบาหงอย (Bà ngoai - ยาย)” ผู้ให้ข้อมูลบอกว่าเพราะชาวเวียดนามเกี่ยวอยู่กันแบบสามัคคี มีผู้นำดี พร้อมใจกันทำตามผู้นำผู้ใหญ่บอกจะไปไหนต้องยึดมั่นสามสิ่ง คือ เจ้าพ่อตายเวือง ลุงโฮ และบรรพบุรุษ ดังตัวอย่างคำบอกเล่า

“พอลูกหลานจะไปไหนไปเรียนไปที่อื่นก็ต้องไปไหว้เจ้าที่ศาลเจ้าให้คุ้มครองลูกหลาน ไปเจอแต่คนดี โชคดีมีชัย” (นางเคแอล 72 ปี) “เคยบนเจ้าพ่อตายเวืองนะ พอสมหวังต้องเอาไก่แค้น” (นายทีที 54 ปี)

“มีทหารกองร้อยมาตั้งค่ายเฝ้านาจอกไว้อยู่เลย ผู้ใหญ่บ้านถูกเอาไปขังคุกหายไปเลย ว่านำการสนับสนุนการกู้ชาติเวียดนามให้ สมัยจอมพลสฤษดิ์นะส่งคนไทยมาเป็นผู้ใหญ่บ้าน แต่พวกเราคนเฒ่าคนแก่

ก็บอกให้ร่วมมือทุกอย่าง แต่พิธีงานอะไร หรือส่งเงินกลับเวียดนามก็ทำเหมือนเดิม ชาวบ้านไม่ต่อต้านอะไร นานสองปีผู้ใหญ่ที่ถูกจับไปได้คืนมา” (นายเคเค 86 ปี)

การสร้างสิ่งยึดมั่น: กลยุทธ์ใช้รับมือต่อวิกฤตของครอบครัวเวียดนามอพยพ

แก่นความคิดที่วิเคราะห์ เนื้อหาจากเอกสารทางประวัติศาสตร์และข้อมูลคำบอกกล่าว สรุปแก่นความคิดได้ว่ากลยุทธ์ในการสร้างสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจและจิตวิญญาณผู้คนในสังคมของชาวเวียดนามหรือเวียดนามอพยพให้ผ่านพ้นหรือรับมือต่อภาวะวิกฤตมาได้ สามารถวิเคราะห์เนื้อหาได้ว่าการ “สร้างสิ่งยึดมั่น” ดังนี้ คือ 1) การสร้างศาลเจ้าบูชาในหมู่บ้าน 2) การตั้งหิ้งบูชาบรรพบุรุษ และการเชิดชูวีรบุรุษโฮจิมินห์

1) การสร้างศาลเจ้าบูชาในหมู่บ้าน เป็นการสร้างกลไกสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตวิญญาณ: ผ่านรูปบูชา

ศาลเจ้าพ่อตายเวือง ด้วยอิทธิพลของการสืบทอดจากบรรพบุรุษ คนไทยเชื้อสายเวียดนามที่ชุมชนบ้านนาจอกนับถือและเชื่อเหมือนคนจีนในอดีตคือ ลัทธิขงจื้อ พุทธสายมหายาน และลัทธิเต๋า โดยเฉพาะการยึดมั่นต่อความกตัญญูต่อบรรพชน แผ่นดินเกิด การมีแท่นบูชาบรรพบุรุษ^{2,4} และตั้งศาลเจ้าประจำหมู่บ้านเพื่อปกป้องรักษาผู้คนในชุมชนนาจอก ศาลเจ้าพ่อตายเวืองจัดตั้งตามหลักฮวงจุ้ยของจีน คือด้านหน้าเป็นแหล่งน้ำหนองญาติ ด้านหลังเป็นเนินเขาเล็ก ๆ ภายในศาลประดิษฐานรูปแกะสลักไม้เจ้าเต็น ฮึง ด่าว (Tran Hung Dao) สร้างในปี พ.ศ. 2441 เป็นนามของนักรบและกษัตริย์สมัยโบราณคนสำคัญของเวียดนามที่ต่อสู้ปกป้องเวียดนามให้รอดพ้นจากการรุกรานของมองโกล เป็นศูนย์รวมจิตวิญญาณของคนในหมู่บ้านที่เชื่อว่าการเคารพบูชาจะช่วยหนุนนำให้การทำงานและชีวิตครอบครัวร่วมเย็นเป็นสุข และเป็นที่ประกอบพิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายเวียดนามซึ่งถือว่าเป็นเทพแห่งทหาร ปรีชญา สังคม (ประมวลจากคำบอกเล่าของนายทีเอ็น 44 ปี)

ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของศาลเจ้าฯ ดำเนินการโดย คณะกรรมการศาลเจ้าฯ ซึ่งชาวบ้านระบุว่าคณะกรรมการศาลเจ้าฯ ทำหน้าที่ดูแลความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวในชุมชนตั้งแต่ก่อนเกิดจนถึงหลังตาย แม้แต่ถ้ามีกรณีปัญหาข้อพิพาทต่าง ๆ กรรมการฯ ยังทำหน้าที่นี้ทำหน้าที่คล้ายอนุโยตถาการของครอบครัวหรือชุมชนให้ปัญหาคลี่คลาย ดังนั้น ประธานและคณะกรรมการศาลเจ้าฯ จึงได้รับการคัดเลือกมาเพื่อดูแลผู้คนในหมู่บ้านนาจอก ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ พิธีกรรมที่ศาลเจ้า กิจกรรมวันปีใหม่หรือตรุษญวน¹ วันเข้าพรรษา งานศพ งานแต่งงาน งานครบรอบวันตายของบรรพบุรุษ คณะกรรมการศาลเจ้าฯ ยังมีบทบาทในการไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทของคนในหมู่บ้านโดยนำคู่กรณีมาเจรจาตกลงกันที่ศาลเจ้าฯ ผู้ที่ทำความผิดจะถูกลงโทษตามข้อกำหนดและกระบวนการของหมู่บ้าน (ประมวลจากคำบอกเล่าของนางเอี๋ 44 ปี)

2) การตั้งหิ้งบูชาบรรพบุรุษและการเชิดชูวีรบุรุษโฮจิมินห์ เป็นการสร้างศูนย์รวมพลังศรัทธาสร้างหิ้งบูชาแผ่นดิน เมื่อชาวเวียดนามต้องอพยพออกมาจาก “แผ่นดินพ่อ” ซึ่งสังคมเวียดนามเป็นสังคมชายเป็นใหญ่ และทุกครั้งที่เกิดถึงบุพการีและบรรพบุรุษจึงได้ยืมมาใช้คำเรียกที่สื่อถึงพ่อแทนคำว่าแม่ตามที่สังคมไทยนิยมใช้ “แผ่นดินแม่” ต่างคนต่างมาร่วมกันในพื้นที่ร่วมกัน ย่อมต้องการสิ่งเสริมพลังใจ อาจเรียกว่าเป็นนวัตกรรมการสร้างพลังศรัทธาทางจิตวิญญาณก็ว่าได้มีหน่วยนำของชาวเวียดนามโดยนายหวางวัน ฮวาน (Hoang Van Hoam) คนใกล้ชิดของลุงโฮได้เสนอให้ “หิ้งบูชาแผ่นดิน (Ban tho to Quoc) หรือหิ้งบูชาปิตุภูมิ”⁴ ของชาวเวียดนามในสังคมไทย รมรงค์ให้ทุกบ้านมีหิ้งบูชา (พ.ศ. 2491) และยังออกแบบให้มีสิ่งยึดมั่นร่วมไปด้วย ซึ่งหิ้งบูชาแผ่นดินของชาวเวียดนามมีวิวัฒนาการมาจากหิ้งบูชาบรรพบุรุษที่มีมาแต่ครั้งโบราณกาลแล้ว¹⁶ โดยสิ่งที่ติดมากับหิ้งบูชาแผ่นดิน คือ วาทกรรมปลูกพลังศรัทธา กล่าวคือ ด้านบนของหิ้งมีป้าย To quoc tren het (โต่ ก๊วก เตน เอ็ด) มีความหมายว่า “ชาติต้องเหนือสิ่งอื่นใด” ด้านซ้ายของ

หิ้ง มีป้าย Can kiem liem chinh (เกิ่น เกียด เลียม จินห์) มีความหมายว่า “ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีคุณธรรม” ด้านขวาของหิ้งเขียน Viet Thai than thien muon nam (เหวียด ท้าย เทิน เทียน มวน นัม) มีความหมายว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนไทยละเวียดนามสถิตสถาพร” และด้านล่างของหิ้ง Ho Chu tich muon nam (โฮ จู ตึง มวน นัม) “ประธานโฮจิมินห์” และตรงกลางของหิ้งนั้นจะมีธงชาติเวียดนาม และรูปของโฮจิมินห์วางอยู่ด้วย¹⁷ แม้ว่าต่อมาในยุคสงครามเย็น (Cold war) ในช่วง พ.ศ. 2488-2532 มีการกดดันต่อต้านแนวคิดคอมมิวนิสต์และสังคมนิยมอย่างหนัก โดยในปี พ.ศ. 2500 บ้านทุกหลังถูกสั่งให้ “ปลดป้ายพังหิ้ง” จากหน่วยงานราชการของรัฐ⁴ ผู้ให้ข้อมูลระบุว่ารูปธรรมของป้ายและหิ้งที่หายไปแต่กลับย่ำให้อยู่ในความทรงจำที่ถ่ายทอดให้ลูกหลานฟังไม่รู้ลืม และสิ่งที่ยังอยู่ในความทรงจำไม่หายไปคือ “มีความยากลำบากในการใช้ชีวิตช่วงถูกกักจังหวัดไม่ให้ออกนอกพื้นที่ จะไปไหนเกิน 24 ชั่วโมง จะไปเยี่ยมญาติงานพิธีอะไรต่างอำเภอ ต่างจังหวัดต้องทำเรื่องขออนุญาตที่ทำการราชการ มีใบอนุญาตจึงออกไปได้” (นายฮฮ 87 ปี)

ตามประวัติการบันทึกที่พิพิธภัณฑ์โฮจิมินห์เมื่อปี พ.ศ. 2467-2474 เป็นช่วงเวลาที่เวียดนามทำสงครามกับฝรั่งเศสผู้ยึดครอง “ลุงโฮ” ท่านประธานโฮจิมินห์ ประธานาธิบดีคนแรกของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามเคยเข้ามาอาศัยในประเทศไทยแถบจังหวัดอุดรธานี สกลนคร นครพนมโดยเฉพาะที่บ้านนาจอก ตำบลหนองญาติ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เพื่อใช้เป็นพื้นที่เคลื่อนไหวในการกอบกู้เอกราชของเวียดนาม โดยลูกหลานที่เกิดที่บ้านนาจอกอายุ 54 ปี ให้ข้อมูลว่า “ชาวบ้านที่นาจอกนับถือกราบไหว้ลุงโฮเหมือนเทพเจ้าเลยนะ มีสองอย่างที่บูชาคือศาลเจ้าตายเืองกับลุงโฮ” วีรบุรุษของหมู่บ้านนาจอกที่สมาชิกบ้านนาจอกภาคภูมิใจ นอกจากท่านประธานโฮจิมินห์แล้ว ยังมี ท่านหลี่ ตื่อ ตร่อง ซึ่งเป็นลูกหลานบ้านนาจอกแล้วเดินทางกลับเวียดนามร่วมเคลื่อนไหว

ต่อต้านฝรั่งเศสกับกลุ่มเวียดนามที่ ถูกกองทัพฝรั่งเศส จับได้และทรมานเพื่อค้นถามความลับจนเสียชีวิต ในวัย 16 ปี แต่ไม่ยอมทรยศหักหลังพี่น้องเวียดนาม และเมื่อสงครามสงบลง รัฐบาลเวียดนามได้ยกย่องว่า เป็นวีรชนเด็ก¹⁴

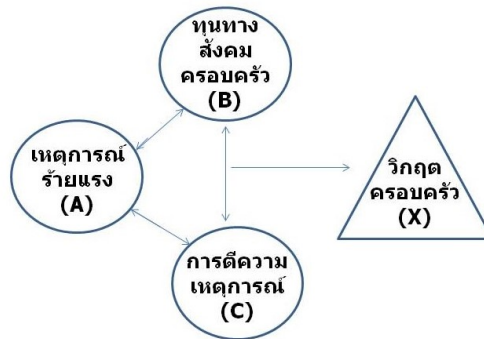
กล่าวได้ว่าการพัฒนาความอยู่ดีมีสุขของ ครอบครัวเวียดนามด้านจิตวิญญาณซึ่งเป็นการสร้าง สิ่งที่ประทับในความทรงจำ ให้เกิดความตระหนักใน คุณค่า ความดี ความงาม ในการยึดมั่นต่อหลักคำสอน คุณธรรม ปรัชญาความเชื่อ จารีตประเพณีดั้งเดิมทาง สังคมที่สั่งสมมา เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจในการนำ มาใช้ในชีวิตครอบครัวจนกลายเป็นแบบแผนวิถีชีวิต ของสมาชิกในครอบครัวอันจะนำมาซึ่งความอยู่ดีมี สุขของครอบครัวในการอยู่ร่วมกันในสังคม¹⁵ ข้อมูล ที่พบสะท้อนให้เห็นวิถีการเผชิญปัญหาวิกฤตโดยยึด มั่นในจิตวิญญาณทางวัฒนธรรมครอบครัวของชาว เวียดนามที่น่าสนใจ เป็นข้อมูลความรู้ที่สามารถ ถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการ ปรับตัว ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาเพื่อให้สมาชิก ในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคมไทย ย่อมจะนำมาซึ่งประโยชน์ต่อผู้กำหนดนโยบายผู้บริหาร ผู้ให้บริการทางสังคมและสุขภาพของประเทศและ ท้องถิ่นได้

อภิปรายผลการวิจัย

ด้วยคำถามการศึกษาที่ “...ผู้ใหญ่ใน ครอบครัว/หมู่บ้านมีคำสั่งสอนที่คิดว่าเป็นสิ่งช่วย ให้ลูกหลานผ่านความยากลำบากมาได้ ท่านสอนว่า อย่างไรบ้าง หรือให้ทำอย่างไรบ้าง หรือทำอะไรที่เราทำ ตาม แล้วเราได้ถ่ายทอดบอกเล่าให้ลูกหลานฟังต่อไหม ทำไม และเล่าว่าอย่างไร?” เพื่อศึกษาถึงประสบการณ์ หรือกลยุทธ์ในการรับมือต่อภาวะวิกฤตทางชนชาติ ในสังคมที่เผชิญของครอบครัวเวียดนามอพยพใน จังหวัดนครพนมโดยศึกษาในชุมชนบ้านนาจอก ซึ่งพบ ข้อมูลที่สะท้อนวิถีการเผชิญปัญหาวิกฤตโดยยึดมั่นใน

จิตวิญญาณทางวัฒนธรรมครอบครัวของชาวเวียดนาม ให้รอดพ้นจากภาวะวิกฤตอย่างน่าสนใจ กล่าวคือ การใช้กลยุทธ์ของความเชื่อและศรัทธาเชิงสัญลักษณ์ ในการหลอมความคิดจิตใจชาวเวียดนามให้เป็นหนึ่งใน เดียวคือการสร้างศาลเจ้าบูชาในหมู่บ้าน รวมทั้งการ ตั้งหิ้งบูชาบรรพบุรุษและการเชิดชูวีรบุรุษโฮจิมินห์ พบการใช้จุดแข็งของครอบครัวในสังคมเกษตรกรรม ที่คนอยู่กันเป็นกลุ่ม ถือว่าทุกคนเป็นเครือญาติ เพราะอพยพมาจากแผ่นดินเดียวกันเสมือนเป็นคน พลัดถิ่น เมื่อมาอยู่แผ่นดินใหม่จึงร่วมกันสร้างระบบ ชุมชนให้แข็งแกร่ง แล้วรักษาหรือสร้างสิ่งยึดมั่น ร่วมกัน ให้มีความเข้มแข็งกว่าศาสนาเพื่อเป็นที่ยึด เหนี่ยว มีการอบรมทางสังคม โดยผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนก่อให้เกิดมิติศรัทธาร่วมในสองมิติ คือ มิติสังคมที่มีความเป็นกลุ่มของครอบครัวและชุมชน เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมการที่จะมีชีวิตรอดต้อง อยู่เป็นกลุ่ม ต้องมีสัมพันธ์ภาพต่อกันต่างคนต่าง ต้องทำหน้าที่เพื่อให้มีชีวิตรอดพ้นวิกฤต และมิติทาง วัฒนธรรมที่เป็นเรื่องของค่านิยม และอุดมคติต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่จะนำไปสู่ มิติทางศาสนา คือ คนจะสื่อสารกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ถือเป็นมิติทางจิตวิญญาณที่คนในสมัยโบราณยึดถือ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักคิดนักปรัชญาไทย ที่กล่าวไว้ถึงแนวทางแก้ไขวิกฤตครอบครัว¹⁸

เมื่อครอบครัวต้องเผชิญกับภาวะวิกฤต หรือมีเหตุการณ์ร้ายแรงในชีวิตครอบครัวหรือบุคคล ย่อมส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างหน้าที่ และบทบาทของสมาชิกของครอบครัวด้วย สมาชิกใน ครอบครัวต้องปรับตัวกับภาวะวิกฤตโดยมีการกระทำ หรือพยายามจัดการเพื่อรักษาสถิตของครอบครัว ไว้ หากพิจารณาตามแบบจำลองวิกฤตครอบครัวเอบี ซีเอ็กซ์ (ABCX Family Model)¹⁹ (แผนภูมิที่ 2) ซึ่ง มองครอบครัวเป็นระบบ เป็นหน่วยเดียวกัน จะเห็น ได้ว่ามีความสอดคล้องในเรื่องการสร้างปัจจัยช่วยให้ ครอบครัวผ่านเหตุการณ์ร้ายแรงนั้น ๆ ได้ กล่าวคือ

แผนภูมิที่ 2 แบบจำลอง เอปปีซีเอ็กซ์ (Smith SR, et al.²⁰)

1. การที่ครอบครัวต้องเผชิญสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดภาวะวิกฤต (A) คือสิ่งที่เป็แรงกดดันต่อครอบครัวที่ทำให้เกิดภาวะวิกฤต หรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบครอบครัว ดังที่กล่าวมาแล้วสำหรับครอบครัวบ้านนาจอก และยังก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อการเกิดวิกฤตครอบครัวอื่นๆ ที่มีการเกิดซ้ำแล้วซ้ำเล่าเป็นปัญหาพอกพูนทับถมทวี

2. การสร้างให้มีแหล่งประโยชน์หรือทุนทางสังคม (B) ในชุมชนที่เป็นพลังร่วมในการทำกิจกรรมไปในทิศทางเดียวกัน รู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีพลังฮึกเหิม ช่วยให้เกิดสมรรถนะของครอบครัวในการเผชิญกับภาวะวิกฤต

3. การเสริมการรับรู้ของครอบครัวต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (C) (ให้ไปในทางบวก) เป็นการให้ความหมายของครอบครัวที่มีกิจกรรมทางความคิดศรัทธา เชื่อมั่น ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดร่วมกันยอมช่วยให้การปรับตัวรับมือต่อปัญหาไปในทางบวก เสริมให้การปฏิบัติการเชิงจิตวิทยาได้ผล หากเปรียบเทียบกับกรยิงปืน (เป็นรูปธรรม) ถือว่าเป็นการยิงกระสุนจิต (เป็นนามธรรม) ได้ตรงเป้าหมายและแม่นยำ

4. ปัจจัยผลลัพธ์การเผชิญปัญหาวิกฤตในครอบครัว (X) เป็นความสามารถในการรับมือต่อปัญหา และการเผชิญปัญหาของครอบครัว หรือผลลัพธ์ของความสามารถของครอบครัวในการจัดการกับภาวะ

วิกฤตของครอบครัวที่เผชิญซึ่งมองเห็นได้ว่าครอบครัวชาวเวียดเกี๋ยสามารถรับมือในการเผชิญต่อปัญหาวิกฤตที่เกิดขึ้นได้ดี

สรุป การวิจัยนี้ได้ศึกษาเชิงคุณภาพแบบชาติพันธุ์วรรณาที่มุ่งศึกษาประเด็นเฉพาะอันเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ถึงปัจจัยและเงื่อนไขของครอบครัวชาวญวนอพยพในประเทศไทย กรณีศึกษาที่อาศัย ณ ชุมชนบ้านนาจอก ตำบลหนองญาติ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ถึงประสบการณ์กลยุทธ์รวมถึงการถอดบทเรียนที่บุคคลและครอบครัวใช้เพื่อรับมือปรับตัวต่อเหตุการณ์วิกฤตทางสังคมที่กลุ่มคนเหล่านี้ได้รับความกดดันร่วมกันต่อเนื่องยาวนาน พบว่าผู้นำของคนกลุ่มนี้มีการวางระบบกลไกเพื่อให้เกิดปัจจัยอันเป็นแหล่งประโยชน์หรือทุนทางสังคมสนับสนุนความคิดจิตวิญญาณผ่านพิธีกรรมทางประเพณีคุณค่าและสร้างความศรัทธาต่อการตั้งเป้าหมายเดียวกันที่ยิ่งใหญ่คือการกู้ชาติให้แผ่นดินถิ่นเกิดที่จากมา ก่อให้เกิดความเข้มแข็งฟันฝ่าทุกอุปสรรค และสร้างการรับรู้ทางบวกแก่สมาชิกเพื่อเอื้ออำนวยช่วยให้ครอบครัวและสมาชิกมีพลังใจในการทำกิจกรรมร่วมทางสังคมให้ถึงซึ่งเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้นด้วยกลวิธีเดียวกันนี้หากนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนการดูแลครอบครัวที่ต้องเผชิญภาวะวิกฤตและออกแบบโปรแกรมเพื่อช่วยให้สมาชิกครอบครัวที่เป็นผู้รับบริการมีพลังจิต

และการรับรู้ทางบวก อาจเป็นประโยชน์และเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการส่งเสริมให้ครอบครัวบรรเทาและผ่านพ้นภาวะวิกฤตนั้นได้

References

1. Jongsatithsathien J. Sustainable and economic tourism management based on the community participation: A case study of Ban Na Jok, Nakhon Phanom province. [thesis]: Phitsanulok, Naresuan University; 2010. (in Thai)
2. WHO. The work of WHO 1978–1979. Geneva: The WHO office; 1978 [cited 2022 Jan 25]. Available from: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/204174/9241560630_eng.pdfsequence=1
3. Hui G. Muenmanuspracha and Ban Najok: The last record before disappearing, part 1, after the establishment of Ban Najok.[Internet] 2022 [cited 2022 Apr 5]. Available from: <https://www.bloggang.com/m/viewdiary.php?id=peeradol33189&month=06-2018&date=20&group=6&gblog=80>. (in Thai)
4. Donsom J. Creating ethnic identity of Vietnamese immigrants at Ban Najok, Nong Yat sub-district, Mueang district, Nakhon Phanom province. [thesis]. Khon Kaen: Khon Kaen University; 2008. (in Thai)
5. Nilthirach W, Jongudomkarn D. The live experience in the family as perceived by Phu-Tai elderly women: A qualitative study. JNSH 2019;42(4):30–9. (in Thai)
6. Burusphat K. Vietnamese immigrants. Bangkok: Charoenwit Printed; 1978, p.2. (in Thai)
7. Jongudomkarn D. Family health nursing: Concept and theory implications for crisis intervention. 4th ed. Khon Kaen: Khlangnanawitaya; 2021. (in Thai)
8. Atkinson JD. Qualitative methods. In: editor, Journey into social activism: Qualitative, approaches. New York: Fordham University Press; 2017[cited 2022 Apr 15], p.65–98. Available from: <http://www.jstor.org/stable/j.ctt1hfr0rk.6>
9. Binh VTD, Jongudomkarn D, Phuong NTA. Health needs assessment of the elderly with chronic diseases in Thuy Chau Ward, Huong Thuy Town, Vietnam. IJMRAP 2020;3(4): 47–51.
10. Allen M. The sage encyclopedia of communication research methods. 4th ed. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications; 2017 [cited 2022 Apr 25]. doi:10.4135/9781483381411
11. Holloway I, Wheeler S. Qualitative research in nursing. 2nd ed. Oxford, UK: Black; 2002.
12. Morse JM. Designing qualitative research. In: Denzin K, Lincoln YS, editors, Handbook of qualitative inquiry. Thousand Oaks CA: Sage; 1994:p.220–35.
13. Morse JM, Field PA. Nursing research: The application of qualitative approaches 2nd ed. Cheltenham, UK: Nelson Thornes; 2002.
14. Jaisa-ard S. Book reviews: Kiobao–Najok overseas at Ban Najhok. Journal of the Mekong Society 2006;2(3):151–8. (in Thai)
15. Jongudomkarn D, Phupaibul R, Kumhom R, Tejagupta C, Wacharasin C, Deoisres W, et al. Perceptions of the Thai family well-being: A qualitative study. JNSH 2017;40(1): 14–29. (in Thai)

16. Satsanguan Ng. Family institute of ethnic groups in Bangkok: A case study of Vietnamese family. Bangkok: King Prajadhipok's printing house;2002;p.133. (in Thai)
17. Jeerapat W. Resolving problems of ethnic minorities in Thailand: A case study of Vietnamese immigrants. Bangkok: King Prajadhipok's printing house;1996;p.15. (in Thai)
18. Visalo P, Wanliphodom S. Family forum on "Buddhist doctrine and the solution of Thai family crisis". Khao Sod newspaper. Aug 12, 2007. Retrieved: April 5, 2022, Available from: http://www.notgoodstory.com/stden/show_std.php?stdid=2496. (in Thai)
19. Schock-Giordano AM. Ethnic families and mental health: Application of the ABC-X model of family stress. SAGE Open 2013;1-7. doi:10.1177/2158244013478015.
20. Smith SR, Hamon RR, Ingoldsby BB, Miller JE. Exploring family theories. 2nd ed. New York: Oxford Univ; 2009.